

השגחה באמצעות מצלמות

בחוברת "נזר התורה" תמוז תשע"א הובאו דבריהם של כמה רבנים בדבר כשרות חלב ישראל כאשר ההשגחה נעשית בעזרת מצלמות וידאו. ואע"פ שעיקר הדיון מכיוון כנגד שימוש במצלמות לצורך אספקת חלב ישראל בקהילות קטנות בחו"ל, וכפי שמובא בחוברת, יש הבחנה והבדל גדול בין המצב בחו"ל למצב בארץ, אך מכיוון שחלק מהרבנים מערערים גם על הנעשה בארץ בפיקוח ובהשגחת וועדת מהדרין תנובה המאשרת פיקוח בעזרת מצלמות אני רואה חובה לעצמי להעמיד דברים על דיוקם ואמיתתם.

לאמיתו של דבר אנו פטורים מלהשיב על דברי המערערים מכיוון שכל מה שנעשה בוועדת מהדרין תנובה נעשה לאחר התייעצות עם גדולי הדור - הגרי"ש אלישיב [שליט"א] זצ"ל ויבלט"א הגר"ש וואזנר שליט"א וכל מה שנעשה נעשה על פי פסיקותיהם, ובהתאם להנחיותיהם ובלא לסור ימין ושמאל מהדרכתם והכוונתם. מכל מקום, מכיוון שיש בדברים שנכתבו בחוברת זו בכדי לערער על פסיקותיהם והכרעותיהם של גדולי הדור ולהטעות את הקוראים ביחס לעובדות ולהלכה, אתייחס לדברים בקצרה.

קריאה בעיון של כל דברי המערערים מגלה שהם מעלים כנגד השימוש במצלמות שש טענות מרכזיות:

1. המצלמות אינן מהוות השגחה טובה וניתן לרמותן.
2. בחלב ישראל בעינין ראייה ולא מספיקה ידיעה והמצלמות אינן נחשבות כראיה כמו שלא יספיקו לעניין עדות או לעניין ברכות ראייה.
3. כאשר צופים לאחר תום החליבה אי אפשר להתיר בדיעבד את החלב שנאסר כבר כחלב עכו"ם.
4. המצלמות אינן יוצרות מירתת אצל החולבים.
5. גדולי הדור שהתירו שימוש במצלמות להשגחה על חלב ישראל התייחסו להשגחה הנדרשת ברפת של יהודי ולא כדי להציל מידי איסור חלב נכרים.
6. "חדש אסור מן התורה".

בטרם שאתייחס לטענות אלו כסדרן אקדים שתי הקדמות נחוצות:

א. העמדת הדברים כאילו המצלמות מחליפות את האדם הינה סילוף מוחלט של המציאות. מצלמות ללא אדם הצופה בהן בדקדוק רב אינן מהוות השגחה כלל. אשר על כן, האדם הוא הוא המשגיח והוא עושה זאת באמצעות מצלמות ובעזרתן, והמצלמות רק מסייעות לו לראות את החליבה עשרת מונים טוב יותר מאשר ללא מצלמות, ובשעות רבות יותר, וגם כאשר הוא לא נמצא במקום, וגם כאשר מדובר בשבת ובחג שהוא לא יכול להיות במקום או לנוע ברכב בתוך הרפת הגדולה עליה הוא משגיח. בניגוד למשגיח ללא מצלמות, שהולך ממקום למקום ולא יכול לראות כל הזמן את כל הפרות הנחלבות ואת כל מיכלי החלב, ואת מקום ריכוז הפרות, ובניגוד למשגיח שיוצא מפעם לפעם לאכול, לשירותים, ולהבדיל, הולך להתפלל או סתם לנוח, ולעיתים רבות גם לישון, ובניגוד למשגיח שנמנע מלהגיע למקומות חשובים לצורך ההשגחה בגלל החשש שהוא יתלכלך ע"י הפרות, הרי המצלמות מסייעות לנו לראות את כל חלקי הרפת ואת כל מיכלי החלב

וכל מקום אחר הדורש השגחה במשך 24 שעות ברציפות, ולמעשה השימוש במצלמות הינו שווה ערך להעמדה של 20 משגיחים מעולים על כל רפת במקום משגיח אחד או לכל היותר שניים, שמוצבים ברפת כיום ע"י ההשגחות הטובות והמהודרות (ברפת גדולה מוצבות עשר מצלמות ולעתים ברפת גדולה מאוד עם שני מקומות חליבה מגיעים גם ל-20-15 מצלמות ברפת אחת. כל מצלמה השומרת במקומה 24 שעות ללא כל הפסקה שוות ערך לפחות לשני משגיחים שעובדים כל אחד 12 שעות ברציפות ללא כל הפסקה וללא כל ירידה בערנות וללא כל פחד לעמוד גם במקומות בהם יש סיכוי גדול להתלכלך מאוד).

ב. בדיקת כמו בהשגחה אנושית על חלב ישראל שיש מבצעים אותה באופן מהודר ונכון ויש שמבצעים אותה באופן רשלני שיש לפקפק מאוד אם השגחתם יכולה להחשיב את החלב הנחלב תחת השגחתם כחלב ישראל, כך גם לגבי השגחה באמצעות מצלמות - יש מערכות מצוינות שהשגחה באמצעותם עולה עשרות מונים על השגחה אנושית שאיננה משתמשת במצלמות והיא מהודרת הרבה יותר מאשר כל השגחה שהיא שלא עושה שימוש במצלמות. ולעומת זאת, יש מערכות השגחה המשתמשות במצלמות באופן שיש להטיל ספק רב האם החלב שתחת השגחתם יכול להיחשב כחלב ישראל, או מכיוון שלא צופים בחומר המשודר באופן מספיק ונאות, או מכיוון שצופים אך לא מבינים את משמעות הדברים אותם רואים, או מכיוון שלא מיידעים את העובדים ברפת באופן שוטף בעובדה שצופים בהם ובמטרת הצפייה, או מכיוון שהמצלמות מוצבות באופן לא נכון או במקומות לא נכונים, או בגלל שאיכות המצלמות איננה טובה מספיק, או בגלל שהתקשורת איננה טובה, או שאין גיבוי למקרים בהם אין תקשורת, או בגלל שאין מספיק מצלמות המכסות את כל האזורים הטעונים השגחה ופיקוח ועוד ועוד.

לגופם של דברים וטענות:

1. המצלמות אינן מהוות השגחה טובה וניתן לרמותן - מניסיון של מעל לעשר שנים של שימוש במצלמות לצורכי השגחה בכלל ועל חליבות בפרט, אין לי כל ספק, שבכפוף לאמור לעיל בשתי ההקדמות, הרי שאת מערכת ההשגחה הנעזרת במצלמות ניתן לרמות הרבה הרבה פחות מאשר ניתן לרמות מערכת השגחה המסתמכת על משגיחים אנושיים בלבד.

2. בחלב ישראל בעיני ראייה ולא מספיקה ידיעה והמצלמות אינן נחשבות כראיה כמו שלא יספיקו לעניין עדות - טענה זו נסתרת מגמרא מפורשת (ע"ז לט ע"ב) הקובעת שלצורך חלב ישראל לא בעיני ראייה ואפילו כשיש בהמה טמאה בעדר סגי בישראל יושב במקום שהוא לא רואה כלל את החליבה ובתנאי שהוא יושב במקום שאם הוא יעמוד הוא כן יוכל לראות את הגוי החולב, והחלב שנחלב ע"י הגוי הינו חלב ישראל כשר למהדרין ללא שהישראל ראה ולו רגע אחד מכל החליבה. ממילא, מיותר לסתור את הטענה שראיה באמצעות עדשת מצלמה איננה נחשבת לראיה או את הטענה שבהשגחה לצורך חלב ישראל בעיני ראייה המספקת לעניין עדות. עוד למדנו מגמרא זו שלצורך חלב ישראל אין צורך בהשגחה הרמטית ומוחלטת שכל החלב נחלב אך ורק מבהמות טהורות ואין כל צורך ברמת ידיעה הנדרשת לצורכי עדות, ומספיקה יצירת מירתת אצל הגוי באופן שתהיה אומדנא שהוא לא העז לחלוב בהמות אסורות שיש לו בעדר, ובאופן שבוודאי איננו מספיק כדי להעיד בבית דין שהחלב נחלב מבהמות טהורות בלבד.

3. כאשר צופים לאחר תום החליבה אי אפשר להתיר בדיעבד את החלב שנאסר כבר כחלב כעו"ם - על טענה זו יש להשיב שתי תשובות: האחת - העובדה שצופים מאוחר יותר יוצרת מירתת

ברגע החליבה - מירתת שסגי בו כדי להתיר את החלב כחלב ישראל. וכפי שלא נאמר ברפת שחולבים חלב ישראל שכניסת המשגיח לרפת בשעה 600 בבוקר לא יכולה להתיר את החלב שנחלב בשעה 500 בבוקר כאשר הוא היה עסוק בתפילה או בארוחת בוקר, הוא הדין לגבי הצפייה במצלמות. התשובה השניה - שהגמרא (ע"ז לה ע"ב) מעלה אפשרות להתיר את החלב שנחלב כבר ע"י בדיקה שתוכיח שמדובר בחלב טהור והגמרא דוחה זאת רק בגלל העובדה שהוא לא יכול לבצע את הבדיקה ("דקא בעי ליה לכמכא") או שהבדיקה איננה בדיקה טובה דיה (כיוון דבטהור נמי איכא נסיוני ליכא למיקם עליה דמילתא). ואם כן מוכח, שעקרונית כן ניתן להכשיר את החלב ע"י בדיקה מאוחרת יותר (ולכן תמוה מאוד שבקונטרס נדפסו דבריהם של רבנים חשובים שמלגלים על האפשרות להכשיר חלב נכרים ע"י בדיקת מעבדה פשוטה, כאשר בגמרא מפורש שבדיקה יכולה להועיל. ועוד טועים הם בכך שהם חושבים שבדיקה כזו הינה בדיקה "קלה" ו"פשוטה", כאשר באמת זו בדיקה הרבה הרבה יותר יקרה ומסובכת מההשגחה באמצעות מצלמות).

4. המצלמות אינן יוצרות מירתת אצל החולבים - דבר זה יכול להיאמר רק ע"י מי שאין לו כל ניסיון בהשגחה באמצעות מצלמות כי האמת היא הפוכה לחלוטין. המירתת הנוצר ע"י המצלמות רב לאין ערוך מזה הנוצר ע"י משגיח הנמצא ברפת, שאין כל בעיה לעשות כמעט כל דבר מאחרי גבו בשעות בהן הוא נמצא במקום אחר ברפת או בזמנים שבהם הוא יוצא, שהרי כל המשגיחים כולם - גם אלו הנמצאים ברפת 24 שעות ברציפות - מתבססים על "יוצא ונכנס". עובדה ידועה היא שרק לעיתים נדירות מאוד מאוד קרה שמישהו נתפס בחריגה כלשהי בהשגחה אנושית של משגיחים, כשלעומת זאת בהשגחה באמצעות מצלמות שרואים הכל כל הזמן שכיח עד מאוד שמגלים הרבה מאוד דברים שמשגיח רגיל כלל לא רואה אותם ולא יכול לראותם. ואם מדברים באופן שוטף ורציף עם בעלי המקום על מה שרואים במצלמות הרי הדבר יוצר אצלם מירתת גדול מאוד כשהם יודעים שהכל צפוי והכל נרשם ואין דבר נעלם מעיני מערכת ההשגחה הנעזרת במצלמות.

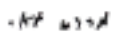
5. גדולי הדור שהתירו שימוש במצלמות להשגחה על חלב ישראל התייחסו להשגחה הנדרשת ברפת של יהודי ולא כדי להציל מידי איסור חלב נכרים - מכתבו של הגר"ש וואזנר שנתפרסם אף הוא בקובץ מוכיח שמי שאמרו דבר זה בשמו פשוט מסלפים את דבריו, מכיוון שבמכתב החתום על ידו הוא מדבר על "דירים של ערבים". ובנושא זה החמיר הגר"ש וואזנר שליט"א יותר מאשר הגרי"ש אלישיב שהתיר זאת בשופי (וכפי שהביאו בשמו הגר"מ גרוס שליט"א בחוברת בנתיב החלב ג' והגרש"א שטרן שליט"א), וללא מה שהוסיף הגר"ש וואזנר שדרש שמעבר להשגחה באמצעות מצלמות יהיה משגיח בשר ודם שיבקר מפעם לפעם ברפתות (וגם מה שכתבו בשמו של הגר"ש וואזנר שלדעתו של מרן בעל "שבט הלוי" בעיניו שהמשגיח יגיע בזמנים קרובים זה לזה נסתר מהמפורש במכתבו של הגר"ש וואזנר שסגי ב-20 פעם בשנה שזה פעם בשבועיים וחצי).

6. חדש אסור מן התורה - כפי שנאמר לעיל אין כאן רפורמה מקלקלת אלא חידוש המשפר והמעלה את רמת ההשגחה עשרת מונים. וכפי שאף אחד לא יעלה על דעתו שלמשגיחים אסור להשתמש במערכות מיחשוב (שבצעדי השימוש בהן כיום אין ערך להשגחה על מפעלים מודרניים בימינו, בהם לא ניתן כלל להשגיח כדבעי ללא הכרת השימושים במערכות הממוחשבות במפעל) או להשתמש ברכבים או בטלפונים לצורך ההשגחה מכיוון שחדש אסור מן התורה, כך אין להעלות על הדעת לאסור שימוש במצלמות שהינן כלים שמספרים את רמת ההשגחה בימינו עשרת מונים, ושבליעדיהן כמעט ואי אפשר להשגיח כיום על רפתות ענק בהשגחה אנושית מבלי להציב בכל מקום כזה עשרה משגיחים יותר - דבר שאין אף השגחה בעולם שמתקרבת לכך.

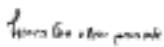
כך שסיכומם של דברים הוא, שאף שאין מקום לערער על השגחה ללא שימוש במצלמות, שהרי כך נהגו לפני עידן המצלמות, הרי אין להכחיש את העובדה שהשגחה באמצעות מצלמות, אם היא נעשית באופן נכון, הינה מהודרת הרבה יותר מאשר השגחה ללא עזרת המצלמות. וממילא, כל מערכת השגחה צריכה להיבחן לגופה - העובדה שמערכת השגחה פלונית לא משתמשת במצלמות איננה מעידה בהכרח שהחלב ישראל שתחת השגחתה הינה מהודר יותר, והוא הדין מערכת השגחה המשתמשת במצלמות אין זה אומר בהכרח שהחלב שתחת השגחתם הינו מהודר פחות, וכל מערכת השגחה צריכה להיבחן לגופה - כאשר המצלמות הינן כלי שיכול לשמש כעזר רב להשגחה מהודרת מאוד, ובתנאי שידועים כיצד להשתמש בכלי זה כראוי.

דברים אלה היו לנגד עינינו ומבטאים את דעתנו:

הרב יעקב מאיר שטרן
 יו"ר ועדת מהדרין

הרב מרדכי גרוס
 יו"ר ועדת מהדרין

הרב דוב לנדאו

הרב אברהם י. סג"ל הורוויץ
 חברי ועדת מהדרין

הרב עמרם אדרי